

Abdülhamid'in Dış Politikası Düvel-i Muazzama Karşısında Osmanlı 1788-1888

Feroze A.K. Yasamee

İstanbul, Kronik Yayınevi, 2018, 373 Sayfa, ISBN: 978-605-2430-34-1

Umut

ULUTAŞ^{††††}

Feroze A.K Yasamee 1950 yılında doğmuş, Cambridge ve Londra üniversitelerinde tarih eğitimi almış Manchester, Leeds ve Londra üniversitelerinde uzun yıllar boyunca ders vermiştir. Çalışmaları genellikle 19.ve 20. Yüzyıl Ortadoğu ve Balkanlar üzerinde yoğunlaşmış dürüst, bilgili araştırmacı bir yazardır.

İncelediğimiz kitabın ilk üç bölümünde sırasıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküşü, II. Abdülhamid Rejimi ve II. Abdülhamid'in Dış Politikası ele alındıktan sonra, devam eden kısımlarında Abdülhamid iktidarının 1878-1888 yılları arasındaki on yıllık döneminin önemli dış sorunları ele alınmaktadır.

^{††††} Lisans öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, [umut__ulutas@hotmail.com](mailto:umut_ulutas@hotmail.com)

Yasamee'nin bu çalışmayla Osmanlı çalışmalarına son derece özgün güvenilir bir katkı yaptığını görmekteyiz. Görüldüğü üzere ele alınan dönemde yaşanan dış sorunlar Osmanlı'nın yeniden hayat bulma veya çökmesi ile ilgilidir. Bu dönemde imparatorluk için son derece önemli bölgelerde Büyük Güçler(İngiltere, Rusya, Almanya) ve Osmanlı arasında yaşanan krizleri (Kıbrıs, Kıbrıs, Mısır, Bulgaristan, Doğu Rumeli, Boğazlar ve Batum) ve bu krizlerde Abdülhamid'in izlediği, çatışan güçler arasında “birini diğerine karşı kullanma politikasını gözlemleyebiliyoruz. Kitapta incelenen 1878-1888 döneminin Abdülhamid'in Büyük Güçler arasında oynadığı“ denge oyununun zirvesini oluşturuyor olmasının, Yasamee'yi bu çalışmayı yapmasını sağlayan en önemli neden olduğunu söylemeliyiz. Çünkü bu yılların dış sorunlarında II. Abdülhamid'in izlediği dış politikanın unsurları, genel politikasının temel çizgilerini oluşturmuştur. Bu açıdan bakıldığında yazarın eserinde ele aldığı ilk üç bölümde II. Abdülhamid'in nasıl bir imparatorluk devraldığını, o dönemdeki uluslararası koşulları, büyük güçler arasındaki güçler dengesini ve Abdülhamid'in iç ve dış politika arasında nasıl bir denge izlediği açısından önemlidir. Osmanlı İmparatorluğu, dünyanın üç büyük kıtasında Asya, Avrupa ve Afrika'da önemli ölçüde toprak parçasını elinde tutmuş ve çok sayıda farklı etnik ve dinî grubu içinde barındırmıştır. Bu gruplar içinde Müslüman Türkler, Arnavutlar, Araplar, Bosnalıların ve Kürtler yanı sıra, Ortodoks Hıristiyan Yunanlılar, Bulgarlar, Romanyalılar ve Sırpalar, Katolik Ermeniler, Katolik Mârûniler ve Hırvatlar, İspanyolca ve Arapça konuşan Yahudiler ve diğer pek çok grup vardır. Yazarın düşünceleri Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü sadece sözü edilen bu grupları etkilemekle kalmamış, aynı zamanda Büyük Güçlerin politikalarını da etkilemek suretiyle Avrupa'daki güçler dengesini ve uluslararası sistemin istikrarlı yapısını tehdit etmeye başlamıştır. Bu bakış açısıyla ele alındığında Osmanlı'nın çöküşünü uluslararası yön olarak değerlendirilmekte ve dolayısıyla Osmanlı'nın çöküşü, sadece uluslararası olaylardan etkilenen değil, aynı zamanda onları etkileyen ve yön veren olay olarak da incelenmeyi hak etmektedir. Lakin ne Asya tarihini ne de Avrupa tarihini ve Afrika tarihini tam anlamıyla anlamak mümkün değildir. Aslında Osmanlı devletinin asıl çökmeye başladığı dönem 1768 ve 1839 yılları arasındaki yıllardır. Bu yıllarda uluslar arası devlet mücadeleleri ve güç politikaları Osmanlıyı çok zor duruma düşürmüştü. Ön plana çıkan Rusya Osmanlı'nın güvenliğini sağlayan Kırım ve Kafkasya'yı ele geçirmek amacıyla büyük bir güç olarak ortaya çıkmıştı. Polonya ve küçük devletlerin paylaşılması Akdeniz'in doğusunu Fransız ve İngiliz çatışma bölgesi haline getirmiş ve bütün batı İngiltere ve Rusya'nın rekabet alanı haline gelmiştir.

Eserde ele alınan diğer en önemli sebep ise 1881-1882 Eylül ayında gerçekleşen Mısır krizidir. Altıncı bölümde bahsedilen Abdülhamid'in Mısır sorunu ile ilgili olarak elini zayıflatan unsurlar ele alınmaktadır. Bunlardan ilki Fransızların ve İngilizlerin Mısır topraklarındaki çıkarları ve bunların yerel yöneticilerle olan bağlantıları ve Mısır'ın merkezden uzak yönetim biçimi, Ayrıca Mısır'ın Osmanlı hâkimiyetindeki Arap bölgelerini kontrol etme konusunda Osmanlı'ya meydan okuma potansiyeline sahip olmasıdır. Asıl sıkıntı İngilizlerin Mısır'ı işgali sırasında Osmanlı devletinin

yanında onu destekleyici bir güç olmamasıydı.

Yasamee'nin ele aldığı pencereden krizi ise Mart ve Haziran ayları 1885 yılında gerçekleşmiştir. Penchdeh krizi Rusya ile Afgan güçleri arasında yaşanan sınır anlaşmazlıklarından doğan krizdir. İngiltere'de bulunan Fehmi paşa sultan II. Abdülhamid'e savaşın çıkma ihtimalin "yüzde doksan" olduğunu ve İngiliz kamuoyunun yüzde sekseninin savaş yanlısı olduğunu belirtmiştir. Ancak Abdülhamid han ne Rusya'nın ne de İngilizlerin yanında yer almıştır.1886 Haziran ayında yeniden gündeme gelen Boğazlar, Mısır ve Batum meseleleri Rusya'nın Berlin Antlaşması ile Rusya'ya verilen Batum'u Berlin antlaşmasını hiçe sayarak değiştirmeye kalmıştı. Asıl hedeflenen ise Batum'u silahlandırarak Karadeniz'de askeri bir deniz kuvveti oluşturmaktı. Sadrazam Kamil paşa İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında Rusya saldırganlığına karşı Asya'da ortak siyasi çıkarların var olduğunu ve İmparatorluğun varlığının İngiltere için önemli olduğunu vurgulamıştır. Ancak Abdülhamid han İngiltere veya Rusya arasında bir tercih yapmamıştır. Bunun sonucunda ise Fransız ve Rus ittifakına yaklaşmıştır. Berlin antlaşması ile diğer güçlerin beklediği Osmanlı devletinin çökmesi hedeflenmişti ancak öyle olmadı.1888 yılında devlet hala ayakta ve 1888 yılına gelindiğinde İmparatorluk hâlâ ayakta ve bu, büyük güçlere tam anlamıyla bağımlı olmaktan kaçınılarak başarılmıştır. Yazara göre bu başarının sağlanmasında Abdülhamid'in izlediği dış politikanın katkısı büyüktür. Özetle Berlin'de oluşan statükoyu devam ettiren, büyük ölçüde Abdülhamid'in kendisidir. Denge politikasını yürüten Abdülhamid 1894-1896 yılları arasında yaşanan "Ermeni Krizi"ne kadar devam etmiştir. On yıl süre zarfıyla Abdülhamid en az kayıpla İmparatorluğun ömrünü devam ettirmeyi başarmıştır. Genel anlamda bakıldığında Abdülhamid'in denge politikası güçler dengesi üzerinde gösterdiği etkinin önemini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

1902 yılına gelindiğinde ise Makedonya meseleleri ön plandaydı. Balkan topraklarında meydana gelebilecek savaş Osmanlı devleti için tehlikeliydi. Abdülhamid'in cevabı ise aktif balkan diplomasisi ve askeri olarak izlemek olmuştur. Lakin bu politikası II. Meşruiyet'in ilanına (1908) kadar devam etmiştir. Bu dönemde Abdülhamid'in elinde tutmaya çalıştığı topraklar birer bir er kayıp edilmeye başlanmıştır. 1911'de Kuzey Afrika'da Trablusgarp, 1912-1913 yılları arasında ise Osmanlı'nın Avrupa'daki Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ'ı içeren tüm toprakları kaybedilmiş ve böylece Birinci Dünya Savaşı'na giden yol açılmıştır.

Genel olarak bakıldığında Yasamee'nin kullandığı kaynaklar olmaksızın Almanya, Avusturya, Bulgaristan, Yugoslavya gibi çeşitli arşivlerden yararlanılması ve Kitabın ele aldığı dönemde (1878-1888) Abdülhamid riyasetindeki Osmanlı Mısır, Sudan, Bulgaristan ve daha birçok bölgede tüm düvel-i muazzama ile toprak bütünlüğünü korumak için mücadele etmektedir. Kitap süreliden bağımsızlık mücadelesinin bir parçası olarak da okunabilir. Öte yandan üzerinden, yalan ya da yanlış, türlü efsaneler üretilen Abdülhamid'in sadece siyasetine değil kişiliğine dair de malumat veren ve kapsamlı bir tablo çizen kitap böylesine ihtilafli bir figürün nasıl 'itidal' ile ele alınabileceğinin de bir örneğini sergilemektedir.

Ancak Kitabın içerisinde okuyucuya yardımcı olmak maksadıyla görsel olarak harita veya resimler bulunması ve kitabın dilinin biraz daha hafifletici olması okuyucu için daha keyifli bir hale getirebilirdi.